

Elfelt fot. 1954

Christian Christoffersen.

V.

ARTHUR ARNHOLTZ

28. november 1901 — 16. oktober 1973

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 8. marts 1974

Af **Erik Dal**

Den der vil sammenfatte professor, dr. phil. Arthur Arnholtz' liv og personlighed, undgår ikke at føle, at han skriver med påholden pen. Få dage før sin død 16. oktober 1973 modtog Arnholtz nemlig forfatter-exemplarer af sin erindringsbog *Mine Observationer* — titlen efter hans drengetids rapport om iagttagelser gennem stjerneikkert, og første afsnit efter privattryk 1956. Den smukke fremstilling rummer ikke overraskende nyt for den afdødes snævrere kreds, men dens oplysninger og vurderinger må selvfølgelig tages i betragtning, bl. a. i form af knaphed i omtalen af hans tidlige år. Han havde glædet sig til at udsende bogen; nu blev den, med titlen på Chateaubriands posthume værk, *Erindringer fra den anden side graven*.

Vil man tale om Arthur Arnholtz' videnskabelige karriere og produktion, finder man ikke meget i erindringsbogen. Derimod blev karrieren alsidigt belyst strax ved sin begyndelse. Med dette ikke helt alvorlige, men heller ikke helt spøgefulde paradox sigtes til en sang, en såkaldt »firdobbelt universitetsnekrolog«, fra en fest for netop 25 år siden, hvor De Musikstuderendes Forening skulle fejre bl. a. den nyudnævnte professor. Sangens tre første afsnit er tillagt veletablerede grupper af musik-, sprog- og litteraturforskere. De priser den afgåede kollegas tværfaglige lærdom, men understreger dog, at han ikke havde hjemme netop i deres fag. Sangens fjerde del er emeritus'ens uforlangte, fortrolige redegørelse til rektor; foredragsbetegnelsen er »Meget urbant, moderat eleveret«, og aktstykket fremkommer, fordi han skønner, at ingen biograf vil kunne dække hans virke, som var »filologisk-lingvistisk,/ æstet-ekvilibristisk/ samt musisk myndig med besked:/ en imponant treenighed«.

Denne satire er i form og indhold lige præcist ciseleret og mangelbundet. Det hører med til den, at forfatteren var en af Arnholtz' mest trofaste støtter, professor Ejnar Thomsen — at en af de dér optrædende kolleger var forbløffet over, at studenterne havde villet eller turdet modtage det tilbudte manuskript — og at den nyudnævnte fik overskuds-exemplarerne og nu og da lod dem afsynge i snævrere cirkler i sit hjem. På denne baggrund vil det næppe findes pietetsløst at fremdrage den gamle sang, der jo fører ind i et væsentligt træk i den biograferedes hele virke og af ham er optaget blandt litteratur om forfatteren i Dansk skønlitterært forfatterleksikon.

Arthur Arnholtz fødtes 28. november 1901. Forældrene var kemikeren S. P. L. Sørensen og første hustru Anna Louise født Willumsen, og de var netop flyttet ind i forstanderboligen for Carlsberg Laboratoriets kemiske afdeling. I denne stilling nåede faderen som bekendt verdensberømmelse, og flere her tilstedeværende vil have kendt ham indenfor rammerne af faget, laboratoriet eller Videnskabernes Selskab, hvis præsident han netop nåede at blive efter 25 års hengivent virke som klasseformand. Sønnen blev døbt med to navne fra moderens slægt; faderens efternavn aflagde han og hans søskende ved bevilling. Den naturlige binding til det første hjem forblev levende i ham. Både med stolthed og mere spøgende kunne han sige: »Jeg er født på Carlsberg.« Det vil erindres, at han var en af de få, der for nylig i denne sal udtalte sig mod laboratoriernes ændrede tilhørsforhold; hans indlæg var hverken polemisk eller konstruktivt, nærmest en vemodig forespørgsel, om den gamle tingenes tilstand dog ikke kunne bevares.

Læseren af Mine Observationer kan gøre sig sine tanker om Arnholtz' blandede anlæg fra forældrene. Man synes i ham at genkende det ligeløbende, arbejdsglade og i nogle måder naive fra den bondefødte sjællandske far. Den københavnske mors liv og sind var anderledes, og hårde slag ramte hende i alle livets aldre. Sønnen erkender, aldrig at have fattet hendes væsen helt, med dets skyhed og varme, skepsis og styrke, og efter modgang: åbenhed og forstening. Følsomhed og musikalske anlæg udgik fra hende.

Arthur Arnholtz og hans søskende levede et lykkeligt barndomsliv på Carlsberg; han gik på Schneekloths skole, hvor mange af slægtleddets musikpersonligheder da var elever, og kom på Sorø Akademi, da moderen opgav ægteskabet og faderen giftede sig igen, men han havde fortsat sit hjem hos ham; der skal ikke her tales om det chok, den hjem-

lige omvæltning betød for den halvvoxne, men det skal tilføjes, hvad han ikke selv skriver, at Arnholtz sidenhen i livet i kritiske øjeblikke bistod ikke blot sin mor, men også sin fars anden hustru.

På Sorø kom han til at gå i hvad der senere er blevet kaldt professorklassen; den var uvorn og splittet, men tværfaglig og spændende. Fra dette stadium som fra barndom og voxentid har Arnholtz givet fine vidnesbyrd om impulser, der opfattedes halvt eller helt for siden at vise deres varige bæredygtighed. Sig selv skildrer han som bevidst — måske lovlig markeret — søgende efter det »interessante«, snart det morbide eller makabre, snart det mondænt venstreorienterede, snart det erotiske og det musiske. Det sidste vandt sejr, da den matematiske student efter tre semestres medicinsk studium begyndte at studere dansk hovedfag med supplerende studier i tysk, engelsk og sang, med beundring for Vilhelm Andersen, stadig støtte fra Louis L. Hammerich og afgørende impulser fra Christian Sarauw og Aage Brusendorff. Studieophold i Cambridge og Freiburg førte til embedsexamen i engelsk og tysk, ikke i dansk og musik, som han senere knyttedes til som lærer; specialet til Aage Brusendorff gjaldt visse ord-tone-problemer i den elizabethanske luthsang. Det var imidlertid hans lyst og vilje til at undervise i musik, der under de vanskelige ansættelsesvilkår — tiden var 1928 — åbnede vej til den første stilling, nemlig på Aabenraa Statsskole.

Overgangen til den selvstændige stilling udenfor fødebyen blev for Arnholtz som for så mange en af de virkelig vigtige drejninger på vejen. Han forlod faderens socialt og videnskabeligt høje milieu, impulsgiverne på universitetet og det muntre liv med veninder og venner. Men han fik meget i bytte. For det første var ansættelsen den naturlige baggrund for at han kunne gifte sig med sin forlovede Karen Marie Beenfeldt, datter af kgl. bygningsinspektør Th. Beenfeldt; med dette fint forstående og kunstnerisk begavede menneske levede han i hvad han betegner som et uendelig lykkeligt ægteskab i 45 år, og de så deres evner og anlæg gå igen hos børnene Ilse Ulrike og Jan Arnholtz, begge forlængst professionelle sangere. For det andet modtog ægteparret uudslættelig indtryk af grænselandets problemer, mennesker og måske især natur, altid en stærk oplevelse for øboer med åbne sanser. Og for det tredje kom rektor Ingvar Mogensen til at øve en betydelig national og kristen indflydelse på den unge københavner. Årene i Aabenraa blev derfor virkelig dannende og personlighedsudvidende.

Men en sag har jo flere sider, og den vordende videnskabsmand må have fundet, at han ikke fuldtud kunne nyttiggøre sine evner og inter-

esser indenfor skolens rammer. Der måtte, trods al interesse for fagene og for ungdommen, være andre ting, der var vigtigere og morsommere end at være skolemand. Arnholtz har ofte fortalt om sig selv, siddende i det nystiftede hjem med de første stilebunker – hvor han lovede sig selv, at dette skulle han se at komme ud af. Ord-tone-studierne blev genoptaget med bredt principielt sigte og med særligt henblik på dansk, og der blev mulighed for sammen med Finn Viderø at studere hos Eduard Sievers i Leipzig i sommeren 1930.

Alligevel var det ikke med glæde, ægteparret Arnholtz i 1933 brød de allerede stærke bånd til Aabenraa og modtog tilbudet om lektoratet i Berlin, skønt udlandslektoraterne jo helt opimod 1960 var de bedste åndehuller for aspirerende forskere. Dog blev også Berlin-årene menneskeligt og fagligt rige, omend i modsætningernes tegn af altfor velkendte grunde. Arnholtz talte gerne med mennesker og bemærkede engang: »Jeg har tyskertække . . . denne tyske hang til at drøfte livsanskuelse i en jernbanekupé –« men det forhindrede jo ikke mørket i at sænke sig. Med en dansk fonetik og en splinterny doktorgrad som videnskabelig bagage tiltrådte Arnholtz i 1938 en stilling på Lyngby Statsskole.

Som allerede i Aabenraa fik Arnholtz nedsat timetal for studierne skyld. Fra 1939 var han undervisningsassistent hos musikprofessoren Erik Abrahamsen og litteraturprofessoren Ejnar Thomsen, og fra 1944 lektor i talens og sangens æstetik og historie, desuden lærer i stemmebrug ved Pastoralseminariet; denne tredobbelte tilknytning bevarede han stadig. I januar 1945 behandlede fakultetet et forslag fra »en kreds af fagligt interesserede« om at få oprettet et ekstraordinært professorat i metrik og foredragslære, motiveret dels af Arnholtz' særlige kunnen, dels af hans kommende deltagelse i både musik- og dansk-examen. Ejnar Thomsen skrev i sin sang: »Og kommer der adresser,/ som ham til højhed presser,/ saa undres han, at nogen her/ kan se, hvor meget han er værd.« Sagen gik sin tunge gang, og først pr. 1. april 1949 kom udnævnelsen i stand; men Arnholtz nåede dog at arbejde ved universitetet i over tredive år.

I dette embede så Arnholtz en rolle i den omstændighed, at han efter sine anlæg og sin aldersklasse havde modtaget impulser fra kredse og personligheder af snart historisk, snart strukturalistisk observans, ordene selvfølgelig taget i stor almindelighed. Han håbede, lejlighedsvis at kunne formidle synspunkter og at kunne argumentere for sine egne bl. a. i kraft af denne mellemstilling. Iøvrigt er der ingen grund til at fortie, at han efter at have opnået det indlysende velfortjente og

længe attråede professorat ganske bevidst ønskede at bruge den deraf følgende indflydelse. Ofte rakte den ganske langt, og Arthur Arnholtz kom derved til at udgøre en meget personlig variant af levereglen *svaviter in modo, fortiter in re*; for han bevarede sit yderst urbane og hensyntagende væsen, måske selvpålagt efter åben erkendelse af at han i de yngre år nu og da havde rendt sig en staver i livet. Med Ejnar Thomsens ord: »Og derfor imod avind/ han sjælden hvæssed glavind;/ sagtmodig hug med bidetand/ den lille, farligt rare mand.«

Mere ejendommelig for Arnholtz var imidlertid en anden kontrast: På den ene side rummede hans væsen ikke megen ironi, snarere et bredt drag af den naivitet, som var en side af hans lærde fars væsen, men parret med den mødrene ægte følsomhed og spontanitet. På den anden side havde han et gennemreflekteret forhold til omverdenen og selvet, og denne høje bevidsthedsgrad omfattede jo på fagets vegne det mest personlige fremtoningspræg og kontaktmiddel, selve stemmen. Alle disse forhold gør det forståeligt, at mennesker kunne føle sig usikre og ambivalente overfor Arnholtz og derved komme til at miskende hans bedste sider. Tanken herpå såvelsom på hans høje idealer om etisk og æstetisk kvalitet og hans deraf følgende kulturkritiske holdning fik en anmelder og gammel ven til at tale om hans »kringlede forhold til sin samtid«.

Hans universitetsløbebane blev imidlertid ramme om en meget flittig undervisningsindsats, sideløbende med den forskning, der siden skal blive omtalt. Gennem alle årene holdtes oplæsningskurser for danskstuderende, siden også for musikstuderende og med nogen verslære og foredragslære som teoretisk støtte. Siden blev verslæren doceret som eget kursus og indgik scm forprøve-bidisciplin. Sammen med Egil Forchhammer holdtes stemmepøver for russer fra alle fakulteter, hvorefter uhensigtsmæssige eller syge stemmer henvistes til særlige kurser, og til den anden side udbyggedes oplæsningen med kurser i dramalæsning og fri mundtlig fremstilling. Fra 1948 deltog et par, siden indtil femten medarbejdere med cand. mag. Hans Voigt og kgl. skuespiller Martin Hansen i spidsen, og det lille Fonetisk Laboratorium i Studiegården tilfaldt faget i 1958 og blev senere ofte udvidet.

Arnholtz gik op i dette faglige og voxende administrative arbejde med vanlig omhu og arbejdsglæde og virkede for medarbejdernes vel. Hans timetal var altid overskredet og tillod ikke at annoncere vxlende specielle forelæsninger eller øvelser, til gengæld gik han stærkt op i serier af offentlige oplæsninger af dansk og fremmed digtning, annonceret nogle gange især i 1960'erne og fulgt af øvelser for de fagstuderende.

Endvidere afholdt Arnholtz i næsten alle semestre forelæsninger i sanghistorie, obligatorisk for musikstuderende, annonceret også for danskstuderende. Folkeviser, salme, fædrelandssang og kunstsang spillede dengang en så betydelig rolle i morgensangen og derfor i sanglæreren praksis, at man ønskede løbende undervisning i deres texthistorie ved Arnholtz og i deres melodihistorie ved andre — et led i hele tanken bag udbygningen af musik som fuldgyldig akademisk skoleembedsexamensfag. Arnholtz' overordentlig gedigne timer i sanghistorie kunne fængsle, både når tilhøreren havde forhåndsinteresse for emnet, og når det var ham mere fremmed. Uden forkyndelse, men med personlig holdning overfor sangskattens religiøse og nationale kollektive værdier ydede Arnholtz her måske sit allerbedste; hans fulde indsigt også i emnets musikalske side bidrog til hans smukke indsats for denne særlige disciplin, der let glemmes i den almene musik- eller litteraturhistorie.

Af Arnholtz' faglige og humanitære virksomhed udenfor universitetet skal her kun nævnes hans og Viggo Forchhammers virke for Modersmålselskabet, stiftet 1958. Selskabet oprettedes side om side med den gamle Talepædagogisk Forening, men dens diplomexamen gjaldt lærere i talens æstetik. Den gamle kæmpe Viggo Forchhammer var sjælen i dette arbejde, men Arnholtz fulgte ham som formand og optog i de senere år — især i tidsskriftet Tale og Stemme — emner som banalitet og salvelse, rigsmålsudtale, klanganalyse, fremførelsens historie i Danmark. Det skal ikke glemmes, at hans første bog havde været en dansk fonetik, skrevet sammen med tyskeren C. A. Reinhold i Institut für Lautforschung, Berlin, og med taleplader — anno 1936 noget næsten pioneragtigt. Med generationstypisk, stedvis individuel lydbestand, med interesse for bestemte danske mennesketypers totale sproglige fremtoning, med den udførlige redegørelse for sprogets lydcombinationer og med den heldige karakteristik af dansk som et labilt vokalsprog fik denne bog en udmærket modtagelse, også af dem der fandt fx. vokallængden og *a*-fonemets nuancer for skarpt differentieret. Der går en linie fra *Einführung in das dänische Lautsystem* til den danske medforfatters virke i Modersmålselskabet.

De seneste professorår bragte Arthur Arnholtz svækket helbred og flere skuffelser, især på grund af hans disciplinens vigende position. Morgensangen, som i så høj grad præger skolens sangtimer, skal ikke være den enkeltes religiøse eller nationale bekendelse, men kræver dog en vis kollektiv accept af sangens idé og tradition. Med nedvurderingen af disse værdier er det desværre forståeligt, at morgensangen gennem-

gående er afskaffet eller helt ændret — og heraf flød logisk sanghistoriens vigen og bortfald i musikstudiet. Verslære skulle synes at være et indlysende redskabsfag for den litteraturstuderende. Men øjeblikkets velformulerede krav eller hæse råb om samfundsrelevans støttes ikke af nogen særlig interesse for kandidaternes samfundsbrugbarhed, så hvad enten ikke-fagfæller vil tro det eller ej, er redskabsfag som grammatik, lydlære, verslære og stilistik i danskstudiet gjort valgfrie eller afskaffet; det lå dog delvis i, at versteorien både som kursus og ved examen var isoleret, ikke indføjet i tolkningen. Stemmepleje og oplæsning vurderes lavt i en tid, da det gamle ideal: det geografisk og socialt neutrale rigsmål nærmest er suspækt; og overhovedet går der ikke mange tråde mellem en kristen humanist og de seneste års glædeløse, menneskefjendske og amuiske pseudovidenskabelighed. Sidst kom besparelserne; de ramte de almene stemmepøver og efter Arnholtz' afgang også dramalæsning og fri mundtlig fremstilling (som dog ellers på det tidspunkt var om-døbt til fri mundtlig kommunikation!).

I betragtning af disse forhold må man synes, at Arnholtz spillede højt spil til sidst. Hans stærke ønske om at blive ordinarius opfyldtes i forbindelse med de sidste ekstraordinære professoraters afvikling; altså skulle han have en efterfølger. Han samlede da den fornødne støtte til at professoratets indhold skulle være retorik og metrik, og han fik oprettet retorik som bifag; samtidig afvikledes den æstetiske talelærer-examen, idet interesserede henvises til en exam. art.-uddannelse i det nye bifag. Med denne »sidste-vilje«-disposition udskiltes Arnholtz' discipliner helt også af danskstudiet. Tiden vil vise, hvad der kan genvindes for de pågældende emner til erstatning for disse frivillige og ufri-villige vægtændringer.

Arthur Arnholtz' videnskabelige produktion er bibliograferet i halvfjerdsårs-festskriftet *Vers og Sang*, der iøvrigt er et reprint af fem af-handlinger. Hans oeuvre er bibliografisk splittet, men fremstår for tan-ken samlet og uden svinkeærinder med Taleteoretiske arbejder og Sang-teoretiske arbejder som de to vigtigste overskrifter. Sten på sten mure-des op om sanghistorie og foredragslære, men særlig om den egentlige verslære. Som helhed er listen hverken særlig kort eller særlig lang, men som metriker er Arnholtz den der har skrevet mest på dansk.

I forordet til sine erindringer siger Arnholtz: »Jeg er pligtidiot og så langsom, at faglige opgaver altid har ventet på mig.« Svarende her-til er de to fløjstykker i hans produktion uafsluttede, disputatsen fra

1938 dog suppleret af mange mindre arbejder, den store verslære ulykkeligt afbrudt af døden. Imidlertid kan der for en gangs skyld gives en konkret forklaring på en forfatters personlige arbejdstempo: Trods megen visuel sans for kunst og natur var Arnholtz en udpræget auditiv-motorisk type. Det betød, at han også ved stillelæsning helst skulle følge forløbet omtrent i forfatterens (kendte eller ukendte) taletempo og utvivlsomt med tilsvarende innervationer i sine egne taleorganer. Hurtig orienteringslæsning var ham derfor imod og vel nærmest umulig. Den konstitutionelt langsomme tilegnelse kompenserede han med en evne til hurtigt at bringe det tilegnede på plads eller på formel i sit store vidensforråd.

Den auditiv-motoriske dominans var udslagsgivende for hans vers-teori. Med blot en enkelt tidsskriftafhandling som forløber forelagdes denne teori i den fysisk, stilistisk og sagligt tunge disputats: *Studier i poetisk og musikalsk rytmik. I. Principielt*. 1938. Det ufuldførte værks store anlæg er klart, og dets gamle ry for at være svært tilegneligt har en ærlig årsag, nemlig at forfatteren som tilsyneladende alle mere betydende metrikere må begynde med at rydde grunden og derfor klarer sit forhold til forgængere på begge sider af hans egen position. Disse kræfter kunne måske have været bedre anvendt, men det forekommer udpræget urimeligt, at en anmelder spurgte efter Arnholtz' egen plads i al denne polemik. Det var netop den han søgte og fandt.

Arnholtz bestemmer vers og musik ikke som objekter, men som fænomener, der tager form ved en adækvat fremførelse indenfor en snæver zone blandt de uendelig mange fremførelsesmuligheder; og han erkender ringslutningsmomentet: at man kun fatter de former, man selv kan præge, men at den yderste forståelse først flyder af den fremførelse, der bygger på ens opfattelse og ens mulighed for det adækvate valg af udtryksressourcer. Dette gælder både prosa- og versfremførelse. Vers- og musikrytmelæren samles om de genrer, der især er fælles for de to kunstarter, nemlig de i vid forstand sangbare, »liedhafte«. De episke og dramatiske versarter træder i baggrunden.

Det fælles princip for musik og vers betegnes den birytmiske syntese. Metrikken i snævrere forstand er læren om rammerne, de sekvenser af ens markeringer + ens varigheder, der adderes til takter, rækker og strofer — de sidste henover grænsen til formlæren. Den kunstneriske serierytme fremkommer, når et stof af ord eller toner fyldes i rammerne og med deres individuelle karakter spænder mod rammernes skematisme. Rytmikken er læren om disse spændinger, om råstoffets modstand,

og kan altså gå over i den kasuistiske vurdering af en given løsning, et givet kunstværk. Den birytmiske syntese ligger i, at den tomme, exakte række og det individuelle, men dog af rækken prægede sprog- eller tonestof begge opleves samtidig i hele forløbet. Imellem metrik og rytmik ligger disputatsens hovedemne, prosodien, læren om det »naturlige« sprog- eller tonematerialers tilgængelighed for prægning i rækker, så den birytmiske syntese opnås. Fænomenet ses lettest i poesien. En sætning som *Kvinderne klagede smærteligt* rummer en prosodisk impuls til at læses som tre trestavelserfodder; men *En kvinde klagede så smærteligt* vil kunne læses som en femfodsjambe. Stavelserne *-de* og *-ligt* kan altså indgå i to forskellige positioner, modtage to prægninger, mens de andre stavelser vil være stærkt hævningsvillige eller -uvillige.

Arnholtz tredeler nu den samlede versmasse. Sprogligt arbejder han med dansk, engelsk og tysk digtning og teori, næsten ikke med norsk og svensk; i tid gælder hans arbejde næsten kun nyere vers, da alle andre pr. definition ligger udenfor en aktuelt tilgængelig fremførelsespraxis og dermed udenfor hvad der forpligtende kan undersøges efter denne teori. Med jævne overgange påvises existensen af (1) prosanære vers som Davidssalmer og »prosadigte«, der overvejende præges af den naturlige prosaartikulation med begyndende og voxende tilløb til taktmæssighed — (2) centrale talevers, deriblandt det meste af den nyere tids strofiske lyrik, som fuldbyrder den birytmiske syntese i kraft af en elastisk, men ikke sprogfremmed artikulation — og (3) musiknære vers, hvis artikulation må modificeres mærkbart efter metrumstvangen, hvis en versform overhovedet skal fattes. Karakteristikken og beskrivelsen af en række digtninge fra de respektive litteraturers højeste lag som musiknære har været en anstødssten for mange; det skyldes delvis, at en række af Arnholtz' termer synes at indebære en æstetisk nedvurdering, skønt de er objektivt ment.

Kritiseret, og forladt i senere arbejder, er desuden læren om kompensation; efter den skulle særlig lange og særlig korte taktled (versfodder) kræve hinandens naboskab for at sikre et vist gennemsnit af markeringernes afstand i forløbet — men der er modargumenteret stærkt for at extreme led snarere vil glide med i en strøm af led af næsten tilsvarende længde, firstavellesled således lettere blandt trestavellesled end i forbindelse med de sjældne enstavellesled. Opgivet blev også et spændende forsøg på en begrebsprosodi, et forsøg på at antyde en mulig rækkedannelse og rytmisering af elementer, der uanset lydlig karakter er lette eller tunge i begrebsmæssig henseende.

Afgørende er for Arnholtz den intenderede balance mellem taktmæssighed og taktfyldning, og polemikken gælder derfor forgængerne, der har givet den ene eller anden side overvægt i deres teoridannelse. Tyskerne Saran, Sievers og Heusler står på en række punkter som erkendte långivere til teorien; især med Heusler deler Arnholtz den skarpe afvisning af naturalismens versopløsende foredrag, og heri ligger værketts individuelle, men også tidsbestemte formvilje.

Disputatsens musikalske del er langt den mindste, men dog over 100 store sider, og modsat den poetiske når den ud i både prosodi, metrik og rytmik. Emnet er vanskeligt, fordi dets analogi med poesien svigter på to afgørende punkter: Dels er musikkens lydmasse som bekendt ikke begrebsbærende; dels har tonerne principielt rationelle længder og tonhøjder indenfor vide grænser, mens enkeltstavelserne har irrationelle længde- og tonhøjdeforhold indenfor snævrere grænser. Alligevel argumenteres — indenfor den nyere germanske sanglitteratur — for en birytmisk vevselvirkning mellem et vist metrisk, altså rammeskabende imperativ og de faktiske fyldninger; for en rytmisk spænding mod metret gennem punktering, synkope, underdeling og gennem melodisk-harmoniske bindingsforhold i tonernes rækkefølge; samt for lydmassens, tonefølgens prosodiske evne til at medbestemme metrets accenter gennem hævningsvillige eller -uvillige toner i rækkefølgen. Teorien udformes med påpasselighed overfor falske analogier især mellem længderne af de forskellige led i sprogets og musikkens serierytmiske udformning; redegørelsen for termer som taktled, takt, række og andre formatforhold vandt dog ingenlunde alle læsere for sig.

Modsat den musikalske rytmik forblev verslæren et hovedemne for Arthur Arnholtz' forskning, og indenfor den vandt man to væsentlige forenklinger i beskrivelsen. Den ene: at den stadige måling *fra* markeringerne gjorde det illusorisk at gruppere alle vers efter om de har eller ikke har en svag indledende optaktsstavelse. Man undgår derved de mange navne på versfodder; men todelingen svarer måske til tidligere tiders faktiske foredrag, og Arnholtz udviklede i senere arbejder sit gehør for denne såkaldte faldende eller stigende, dvs. trokæiske eller jambiske rytme karakter. Den anden: at en række verstyper som folkevisevers og nibelungenvers anskuedes som letbeskrivelige musiknære vers og ikke mere behøvede den udviklede beskrivelse, man kender fx. fra Ernst von der Recke. Ganske vist får man en ny terminologi, men den synes mindre tyngende og specificerende. I tilslutning til teorien udarbejdedes et hensigtsmæssigt formelsæt til strofenotation.

Gennem årene blev det mægtige debutarbejde udmøntet og suppleret. Bindingen til foredragslæren understregedes. Dels er Arnholtz' teori naturligvis bestemmende for textgrupperingen i versbindet af oplæsningsantologien *Det mundtlige foredrag I-II* 1948, hvis kommentarbind aldrig udkom. Dels blev det nærmeste, Arnholtz kom til en lærebog, de to kapitler om almindelig og dansk foredragslære i Viggo Forchhammers store Nordisk lærebog for talepædagoger, 1954, her selvfølgelig også om prosaforedrag. Og endelig var Arnholtz fra første færd stærkt, omend ikke ukritisk bundet til Eduard Sievers' lære om klangtyperne, overtaget fra de to forskere ved navn Rutz og udbygget med læren om taktfyldekurver. Dette er en lære om legemsstillinger og muskelspændingers korrespondance med diverse klangtyper, hvoraf hvert lydligt kunstværk indebærer og ved fremførelse ligesom bekræfter ét; og om ledsagegestus svarende til spændinger, afspændinger eller modspændinger i den musikalske eller verbale serierytme. Der bør ikke herske tvivl om, at disse sider af foredragslæren svarer til realiteter; men de grænser naturligvis til det mystiske for enhver, der med utilstrækkelige auditivt-motoriske anlæg og uden praktiske prøver og modprøver stiller sig kritisk overfor dem. Som praktisk eksempel kan nævnes, at ethvert kapitel af Arnholtz & Reinhold's fonetik er skrevet af kun én forfatter; deres klangtyper var så forskellige, at de ikke kunne finde sig til rette med afsnit, der var præget af gensidig revision.

Selv uden at være uenig med Arnholtz i grundopfattelsen af rytmik og metrik kan man hævde, at teorien er altfor bundet til digtning, der uden rimelig tvivl bæres af ideen om et mere eller mindre bitytmisk foredrag, og at den ikke er holdbar overfor stærkt skriftbundne og stærkt regulerende kulturperioder; således Aage Kabell. Går man til yderligheder som barokke eller expressionistiske eller nuomdage konkretistiske billeddigte, der hverken kan eller skal læses, men må ses, er teorien naturligvis utilstrækkelig. Og da der fra disputatsen til *Dansk verslære I-II* 1966-72 er forløbet en generation, føles det stærkere end før, at teorien ikke er udbygget til at opfange nyere digtning; der er kun få citater yngre end 1940 hos Arnholtz, og modernismens digtning får i alle oversigter de samme misbilligende og uvillige stikord påhæftet, især betegnelsen »metaforiske remser med mindst mulig udtryksappel«. Brede aspekter af nyere verstolkning er desuden ikke nævnt i Arnholtz' senere arbejder, hverken polemisk eller integreret. Forsvaret herfor må søges i, at man ikke kan ville alt, især ikke med en teori, der er bygget på valg og vilje og til stadighed vedgår dette.

Med disse bemærkninger er der, som det høres, sket en overgang til Arthur Arnholtz' afsluttende, men ulykkeligvis ikke afsluttede hovedværk: Dansk verslære. Mod det stiledt han fra 1960. Planen om et ret stort lærebogsbind blev til to og til tre, og 1966 kom *I: Historie og teori*, henimod 200 sider; med årstallet 1972, men først ind i forfatternes dødsår, kom *II: Centrale talevers*, henimod 300 sider. III skulle bringe antik-efterlignende, musiknære og prosanære vers samt registre.

I teori og formulering rummer denne den største danske verslære intet særligt nyt overfor de tidligere værker af forfatteren. Men den udgør god læsning. Foredragslæren — den erkendt individuelle oplæsning — er stadig basis, men polemiske og uholdbare formodninger er holdt nede, fremstillingsformen afslappet uden at være slappet, og bogen enormt beriget ved store eksempelsamlinger, dels som gode lange citater, dels som typekataloger, dels som meget værdifulde excuser om vigtige vers- og strofetyper veje til og i Danmark, også udenfor det »liedhafte«. Arnholtz kunne her støtte sig ikke blot til egne excerpter, men også til trykte og utrykte registranter, dels en af ham selv og Nils Schiørring anlagt i Dansk Folkemindesamling, dels eleven, nu efterfølgeren Jørgen Fafner's.

Accepterer man Arnholtz' generelle beklagelse af, at verslæren kommer bagefter sin genstand, så er dette ufuldførte værk et sandt monument over forfatterens indsats, viden og villen, og med videre perspektiv, fordi han typiserer en side af sin tids stilbestræbelser og bidrager både til principiel klaring og historisk kortlægning af dansk versdigtning. Hans selvforståelse som både strukturalistisk og historisk forsker er her bekræftet. Det samme er Paul Diderichsens ord i Dansk biografisk Leksikons supplementbind (1944), hvor han taler om Arnholtz' trang til analyse og helhedsforståelse.

Det metriske studium var oprindeligt personligt valgt og udformet, men i 1945 fik Arnholtz en smuk opfordring fra Universitets-Jubilæets danske Samfund. Impulsen udgik fra Ejnar Thomsen, og opgaven var at udgive danske metrikeres arbejder indtil Thortsens metrik 1834 i 6 textbind. I erkendelse af opgavens flersidighed og omfang udbad Arnholtz sig med det samme bistand af to endnu studerende versinteresserede, og han forlangte med stor åbenhed og tillid, at de to, Aage Kabell og jeg selv, skulle optræde som ligestillede udgivere, hvorefter hvert binds forord kunne meddele den skiftende arbejdsdeling. *Danske metrikere I-II*, med renæssancens og barokkens delvis latinske og delvis utrykte skrifter, udkom 1953-54. Om mit eget bidrag kan kort siges,

at min beskæftigelse med sprogmanden Judichær førte til speciale til Ejnar Thomsen, udgivelse af bind II sammen med Arnholtz og, efter andet arbejde, til disputats og kommentar II 1960. Jeg erindrer taknemligt, hvad dette tidlige samarbejde og tillidsbevis fra kredsen bag udgaven og især Arnholtz selv betød fagligt og personligt.

Derimod må det desværre siges, at mine to lærere fæller kom i så stærkt et modsætningsforhold, at bind I, som især var deres og Louis L. Hammerichs fortjeneste, kun færdiggjordes ved alle parter pligtfølelse. Derefter blev samarbejdet afbrudt. I 1952 havde Kabell disputeret på en metriisk-systematisk afhandling, antaget af Hammerich og Thomsen mod Arnholtz' stemme. Hans opposition ex auditorio med replik og duplik tryktes i Danske Studier 1952 — under Thomsens og min redaktion, thi vor verden er lille; de tætte sider rummer diverse slags avner, men også mange kærner. Om de personlige modsætninger, der siden delvis blev bilagt, skal det være sagt, at der var fejl, ubehændigheder og uforståeligt stærke reaktioner på begge sider. Man kan sige, at parterne kunne have handlet anderledes. Som den tredje, i dette tilfælde i overordentlig grad tertium *non* gaudens, må jeg sige, at det var vist netop hvad de ikke kunne. Men det fik triste følger, at vore to betydeligste versforskeres uforligelige personligheder og versopfattelser førte til et brud. Ikke blot på grund af de uoprettelige personlige følger, men også fordi metriker-udgaven strandede. Ikke blot blev bind III-VI aldrig taget i arbejde; men Kabells sprænglærde og grundige indledninger og kommentarer til det meget vanskelige bind I forblev manuskript, fordi Arnholtz' samlende indledning til hele baroktiden med tilhørende tilretning af Kabells arbejde aldrig blev udført, men veg for den store verslære — forsåvidt med god begrundelse i Arnholtz' evner og begrænsninger. Jeg skilte mig — ihvertfald psykologisk — fra emnet fra den dag min kommentar blev indleveret til bedømmelse, og Kabell kunne ikke siden genvindes for sin part.

Hvad Arnholtz i oversigter kaldte sangteoretiske arbejder, begyndte i trediverne med artikler og debatindlæg, hvoraf nogle i polemik med vennen Karl Clausen gav klart udtryk for forfatterens etiske og kulturelle holdning og hans særlige begreber om en lodig folkelighed, som ingen bør have lov at give stene for brød — altsammen uforligeligt med datidens popularisering, salonradikalisme etc., ikke at tale om nutidens massive underholdningsindustri og manipulation. Andre arbejder sigtede direkte mod skolens behov, og det gælder til en vis grad også

nogle videnskabeligt meget velfunderede udgiverarbejder, som efter en udmærket modtagelse nåede vide kredse i fyrterne og senere. Først kom de fem hæfter *Gamle danske viser*, hvis solide noter især ved Nils Schiørring, indledninger ved ham og Arnholtz og fine klaverudsættelser ved Finn Viderø søgte at støtte både sanghistorien og den hjemlige klaversang; kendt og ukendt, deriblandt rene små åbenbaringer af ældre sangstof, blev her draget frem indenfor alle genrer. Et tilsvarende arbejde for kor var *Festsange* ved Arnholtz, Clausen og Viderø, 1947 og senere, og et par mindre udgiverarbejder i samme gode ånd fulgte snart efter. Et *Lille dansk sangleksikon* fra 1951 gav endelig en god nøgle til videre praktisk og videnskabeligt arbejde.

Man havde vel håbet på en dansk sanghistorie af Arnholtz og hans kolleger. Han skrev kapitler af den, bl. a. et nyttigt exposé om folkelig kunstsang i Danmark indtil 1800 og en gedigen afhandling om Grundtvigs salmer og deres melodier fra begyndelsen og til ind i vor tid. Mest og bedst indenfor denne emnegruppe har Arnholtz dog skrevet om Brorsons verskunst og melodiforhold, tre delvis identiske bidrag, hvoraf det vigtigste indgår i L. J. Kochs definitive Brorsonudgave. Det er som om denne pietistiske sønderjyde, der forener kristendommens voldsomste og intimeste udtryk i en musikbåren sproglig virtuositet uden lige i dansk lyrik, talte særligt til Arnholtz, som i denne henseende uddybede sin forståelse gennem sit venskab med hymnologen og lyrikeren pastor Harald Vilstrup og efterhånden gennem kendskab til den folkelige Brorson-sang i Norge og Danmark; den var for Arnholtz et løfterigt udtryk for bred folkelig accept af den mest raffinerede men ægte sangkunst. At det selv med bistand fra flere sider ikke nær lykkedes at nå til bunds i de mærkelige melodikilder, er ikke nogens fejl.

Arnholtz' sanghistoriske forfatterskab er langt mindre end hans metriske og står vel også tilbage derfor som intellektuel præstation. Men disse arbejder var smukke og lykkelige. Som metriker var Arnholtz nok nu og da generet af ligesom Shakespeare kun at kunne »small Latin and less Greek« og af aldrig at kunne unde sig den årelange arbejdsro på en læsesal med dens inderligt komplicerede hjælpemidler. I de sanghistoriske arbejder lagdes frugtbare arealer under ploven med bibliografisk grundighed og voxende repertoire. Dertil kommer de stadige glimt af evnen til knap æstetisk karakteristik. Sjældent bliver de få vurderende ord om den enkelte sang eller melodi til etiket eller kliché, oplevelsen er hele tiden med. Desuden beforder stoffet den hang til at »bære frugt til folkegavn«, som — med eller mod aktuelle strøm-

ninger — altid besjælede Arnholtz; han havde jo selv erfaret berigelsen ved at møde kristelig og folkelig ægthed udenfor sit oprindelige milieu.

I Videnskabernes Selskab blev Arnholtz indvalgt i 1965. Den glæde, som formodentlig ethvert nyt medlem føler, var sikkert i hans tilfælde forbundet med en dyb følelse af, at et regnskab gik op og en ring blev sluttet. I 1965-66 og 1971-72 gav han fire meddelelser i tilknytning til den store verslære; de hørtes med glæde, bl. a. fordi lange og smukt fremførte digterciter indføjedes i helheden.

Arnholtz' musiske anlæg udfoldede sig lejlighedsvis i digterisk og musikalsk praxis. Væsentligere end nogle ungdomsarbejder er en række småskrifter især fra 1960'erne. Det gjaldt ikke blot om at udfylde sjældne eller uhørte formskemaer, selvom enhver metriker sikkert har drevet denne syssel. Det drejer sig om et helt lille lyrisk forfatterskab i et bredt udvalg af eksisterende formmuligheder. Emnerne er naturlyrik og personlige udtryk for erindring og drøm, sygdom og livsaften. Dertil melodier til egne og andres tekster. Smukkeste er måske melodien til den Brorson-svanesang om soluret, hvis første ord også er motto for det lille hæfte fra 1970. Jeg beder om, at Selskabet vil påhøre de to Brorson-strofer og derefter rejse sig for at ære mindet om Arthur Arnholtz.

Solskivens streg

den peger alt på dødens port.

Hvad gør da jeg?

Ja, ak! hvad har jeg gjort?

Sejerværk truer stærk,

muligt denne time

vil nu til hellig aften kime.

Hjerte! hjerte! mærk.

O al mit håb!

Min Jesu, al vor frelses grund!

Hør dog mit råb

nu og i sidste stund:

Gør din død honningsød

altid for mig svage,

og at jeg glædelig kan tage

mod det sidste stød.